

Recenzii

Corneliu Moldovaun. Flacări.
București, 1907. Prețul 2 lei.

Poezii și scriitorii mari, ba și cei mediocri, pot inspira pe urmașii și contemporanii lor la începutul carierii, fără ca pentru aceasta să fim în drept de a ne îndoi asupra talentului și originalității la care vor avea să ajungă noii scriitori la sfârșitul carierii lor. Flaubert s'însușea de la Châteaubriand, Châteaubriand el însuși de la mediocrul Bernardin de Saint Pierre; la noi Eminescu, la începutul carierii, se inspira de la... Arou Pumnul, Vlahuță de la Eminescu, etc., ceea ce nu i-a împiedicat pe niciunul a ajunge la originalitatea de care erau capabili și atunci s'au dezbrăcat de toate împrumaturile făcute altora rămânând ei înșiși.

Nu-i vom face deci o vină d-lui C. Moldovaun că, după Eminescu, își împrumută prețirea de la vremile de azi spre trecutul

Bogat în viteză și credință,

că, după Octavian Goga, face să răsună în versul său „cântarea pătimirii noastre”, dacă în versurile sale are poezia împrumaturile inconștient și involuntar făcute marilor săi predecesori, și nota sa proprie.

E însă în această împrumutare spre „trecutul nostru glorios”, spre vremile turburi și mărețe din istoria neamului, în cântarea dragostei de țară și de

neam, o primejdie ce se poate greu înlătura. În evocarea scenelor de războin: Căii tropotesc, armele zingănesc, sunt vorbe vechi ce sună straniu și muzical amestecându-se cu trîmbiți și cu surle, iar versul, în ritmul cu rare ne-am deprins de mult citind pe marii noștri cîntăreți, răsară plin, corect și armonios. Autorul se îmbată el însuși de muzica versului său și ia forma pompoasă, de-o bogăție aparentă, retorismul, sau haina scilipitoare fără fondul, lără de care nu se poate crea și construi o operă de artă de valoare.

Fond și formă sînt distincte unei ecologice, ce nu mai au azi niciun rost.

Fondul de naștere formei. Ceea ce reprezintă în artă și literatură e cugelarea noastră, care la rîndul ei e „reprezentarea vieții adevărate sau numai posibilă, reală sau imaginară”, zice Remy de Gourmont. Deci o formă ce nu a luat naștere dintr'un fond, ori e de perfectă ar fi ea, e ceva illogic, ireal, destinat să piară. Creațiunile cugelării sînt supuse a celorși legi ca și creațiunile vieii, și măsura viabilității lor o avem în imediata impresie ce o fac asupra cititorului. Iată, de ex., Cîntec războinic:

Să sune trîmbiți, surlele cînte,
În zări vrăjmușe oaslea să s'arînte,
Că-i ceas de războinare și ostindă,—
Cine-i setos de viitorul războinic
Prin sînge drum să-și facă la izbîndă
Și s'o vadă drept lupiator destoinic!..

Sună trîmbițele, cîntă surlele, acompaniază versul, dar unde sînt imaginile care să-ți verse în suflet focul palmei de luptă, unde a cuvîntul care să facă să vibreze prelung pornirea către dușman? Unde sînt versurile lui Goga, adeseori imperfecte ca formă, aspre, stridente, dar atît de pline, atît de sugestive și de puternice? În mare parte din versurile sale poetul pare stăpînit de dorința de a face versuri bune, nu de a reda ceea ce simte și vede cu închipuirea, în formă cea mai potrivită. Cuvintele îl seduc prin strălucirea sau zîngănirea lor și el face versul pentru ele, nu pentru a pune în el simțirea și ideia sa. De aci acele poezii lungi și fără emoție ca „Codrilor“, „Celor de pești munți“ etc., în care ideile sînt banale și stilul abstract, cu toată aparența lui de a fi colorat și strălucitor.

Sînt totuși în volum cîteva tablouri frumoase, descrise în cîteva trăsături, a căror poezie și emoție e bine redată, în vorbe cumpătate cum e „Zile de restricție“, cu care începe volumul, și „Puslietate“.

Sînt asemenea frumoase și cele cîteva portrete—gen pentru care autorul se pare că are vocațiune—ca „Boerul“, „Jupinița“, „Cronțearul“, în care se vedește un adevărat dar de a învia chipuri din trecut în culoarea lor de vechime și originalitate.

*

B. Hétrat. *Avoca.* București, 1907. Versuri. Edit. Socec et Comp. București.

După atîți alți poeți geniali sau de talent, pe care i-am avut și-i avem încă, trebuie unui volum nou de versuri o formă desăvîrșită și o concepție hotărît personală pentru a patruoade în atenția publicului. D-l Hétrat are unele pasteluri în genul lui Coșbuc și Iosif, cu imagini mai șterse, dar în același ritm, deși adeseori sfîșiat de disonanțe regrefabile. Ca filosofie ace-

laș pesimism esten, aceleași reflecții asupra scurtimei vieții, „un vis între leagăn și mormînt petrecut în durere“, banalizate de toți versificatorii, ce s'au perindat pe la revistele efemere, de la moartea maestrului Eminescu pînă azi.

Abstracțiunile sînt semne și simboluri desbrăcate de orice viață și pentru a fi în stare să redea viața în artă, trebuie turnate în imagini răsărite dintr'o puternică emoțiune. Versurile în care nu vibrează emoțiunea și nu scapără din ea imaginea dăltătoare de formă și de însușețire, sînt versuri reci, chiar dacă ele conțin cugetări adînci ca ale unui Sully Prudhomme, darămite cînd nu rasfringe de cît cugetarea vreunui Bouvard sau Pecuchet!..

Ce să zicem de acea Glossă a d-lui Hétrat, hîtă parodie a glosei nemuritorului Eminescu, în care, cu naivitatea neștîntorului problemelor cugetării moderne, autorul reeditează toate învățăturile morale de prin cărțile de lectură de scoală, într'o formă mai banală decît chiar cea din manualele didactice:

Milos și drept nu 'ntoarce fața
De la durere și-o alină
Ca doar eu rost să-ți fie viața
Departa de-a mulțimii lină...

Și cui nu-i vine 'n minte Homais și reflecțiile lui filosofico-științifice, citind simbolistica poezie „Victus“ în care vițelul de aur are cam următoarea conversație cu D-zeu:

Destul făptură hidă!...

(zice hîtă D-zeu vițelului de aur, iar acesta răspunde:)

Mai hidă-i a ta lume
Dac'am putut, Bătrine, s'o prăbușesc în lină!...

Aceasta e filosofa înaltă și originală din care se inspiră versul d-lui Hétrat, într'o formă ce e mai mult proză foarte fantastic rimată și lucă și mai fantastic ritmată. Poeții de pînă acum,

chiar cei ce nu aveau alt fond de inspirații decât cele două-trei banalități învechite din versurile d-lui Hétrat, ne deprinseseră cel puțin cu o formă impecabilă din punctul de vedere al legilor prozodiei. D-l Hétrat însă de sigur că găsește învechita axioma că „vers fără ritmu nu se poate, dar nici ritmu fără număr”, poate că d-sa se crede un adept al versului liber!?... Un singur lucru ignorează atunci d-l B. Hétrat, anume că și versul acesta își are principiile lui fixe și că trebuie mult talent să se scrie un poem în asemenea formă bogată și variată, în o formă nu mai puțin bogată și strălucitoare pentru a înlocui cu prisos elementele muzicale atât de sugestive din vechea formă regulată a versului. Versurile d-sale sînt numai emanări-pate, strecuriind, pe furis, ici o silabă mai mult, dincolo pînă una mai puțin, zgîrfind urechea destul de des cu versuri șchioape și rime greșite, schimbînd cu cea mai mare seninătate accentul cuvintelor.

Toate acestea pentru a ne spune „Povestea unui suflet”, cea naiv de... copilăroasă fabulă a grecului care respins de furnică găsește compătimire la scutiu—și această hrană sufletească îi ține de cald și de soame, corijînd astfel morala aspră din fabula lui La Fontaine, tot după cerințele moralei de școală!... Sau să ne spună povestea din „Vendetta”, a cărei declamație goală și ultra-romanțică, ne face să zîmbim cu indulgență sau compătimire, dupăcum ne gîndim că e scrisă de... un elev sau de... un profesor.

Dacă D-l Hétrat s'ar fi mărginit să citească versurile sale în vreun cerc de *mandarini intelectuali*, ar fi publicat sonetele sale „Robii mării” în revistele lor, faima sa de poet ar fi ajuns astfel singură pînă la noi și ar fi fost scutit de neplăcerea de a fi criticat de muritorii ordinari, cari vor poezie „avea”.

Em. Girleanu. *Odată!* Amintiri, Schițe și Nuvele. Biblioteca pentru toți. Edit. Leon Alcalay București.

În acest volum din biblioteca populară al d-lui Girleanu sînt cîteva amintiri și schițe în genul povestirilor din volumul „Bătrîni”: impresii, simțiri și regrete duioase pentru o lume dispărută. Subiectivitatea autorului esa și mai mult în evidență în aceste povestiri, ce sînt adevărate poeme în proză cu calitățile și neajunsurile genului și ale autorului, multă duioșie uneori ajungînd pînă la afectare și manierism, alte ori realizînd pagini gingașe și mișcătoare, adeseori însă monotone, pentrucă în ele răsărar și melancolic mereu aceleași note de regret, pe acelaș ton plîngător.

În ceea ce privește zăgrăvirea tipurilor și desfășurarea dramelor și conflictelor sufletesti, aceeași stîngăcie, lipsă de adevăr natural și pătrundere sufletească din volumul al doilea. Să reamintim numai novela „Odată”, cu care începe volumul, care merge destul de bine cit o vorba de amintirile și simțimintele autorului, din clipa însă în care e vorba de alții: vizita la mătușa Smaranda, totul devine silit și falș.

În drum, cum e „Înzelat”, e numai descrierea gesturilor exterioare, a amănuntelor ce nu sînt în totdeauna îndesul de fericit alese ca să exprime luptele sufletesti, frămîntarea patimilor și a durerilor în toată pulberea și tragedia lor, adică nu sînt „semnificative”.

Mai bine reușește în redarea stărilor sufletesti din sufletele simple și șterse ale bătrînilor, în cari viața își scrie povestea în trăsături abia văzute. O bucată bună în felul acesta e „În Ajunul Crăciunului”. Foarte just și foarte omenesc e sfîrșitul: întoarcerea bătrînului în casa de unde a fost alungat, numai de dragul nepoților, și îndușăgarea femeii aceleia fără suflet,

ciud înțelege dintr-o privire a bătrânului, marea lui dragoste pentru copiii ei.

În genere în acest volumaş autorul e mai firesc, se simte mai puţin sforţarea, subiectele fiind mai potrivite cu genul şi puterea talentului autorului.

I. S.

* * *

Dr. M. Harsu, Rumänische Erzählungen. I Band. Bukarest 1907. Druk und Verlag Gustav Albrocht. 222 pg.

Volumul cuprinde traducerea a 24 de schiţe, publicate toate în toaletoulul ziarului german din Bucureşti „Rumänischer Lloyd”. Autorul, cum ne spune singur, a tradus şi publicat tot acolo, aproape o sută de nuvele şi schiţe de ale autorilor mai noi, dar a publicat aici numai o „alegere” din schiţele mai scurte, păstrând nuvelele mai lungi pentru un al doilea volum ce va apărea în curând în Germania. Nu putem spune precis după ce criteriu a făcut traducătorul „alegere” schiţelor publicate. Poate a avut în vedere numai scurtimea bucăţilor, sau poate a vrea să dea cite un exemplu din toţi cei mai tineri care s-au încercat în proză, căci alătura de schiţele de Caragiale, Vlăduţa, Delavrancea, Sadoveanu, Brălescu-Voinaşti, Agirbiceanu etc. găsim traduceri din d-nii Ghişescu, Tâncăli, Manolache-Holda, D-na Constanţa Hodoş, Marin Stroescu şi alţii. Dacă e vorba de a face cunoscută literatura noastră străinilor, poate ar fi mai bine să se alege cite unul din talentaţii noştri scriitori spre a i se traduce, dacă nu în întregime, cel puţin în mare parte, opera, aşa ca străinii să poată să-şi dea sama de valoarea ei, iar nu să li se prezinte numai mici fragmente din scriitori mult deosebiţi între dinşii şi uiii chiar nu prea cunoscuţi nici în noi. Oricum ar fi însă, volumul domnului H. face un real serviciu literaturii noastre, pentru care oricine trebuie să-l fie mulţumitor.

A. B. C.

* * *

I. A. Candrea. Graiul din ținutul Oaşului. Bucureşti, Sucec, 1907, o broşură în 8 de 53 pg. + o hartă, preţul 1 l. 50 h.

Studiul dialectelor româneşti este abia la început. Schiţa dată de d. Gustav Weigand prin Anuarele sale pe de o parte este prea sumară, iar pe de altă suferă gravul defect de a proveni dela un autor care e străin de spiritul limbii romine. Insuş domnul Weigand pare a fi simţita acest lucru, deoarece în ultimele sale trei anuare nu mai găsim niciun studiu de dialectologie. Un vast studiu al dialectelor româneşti a plănuit acum în urmă Iosif Popovici. Primul său volum, Die Dialekte der Muntei und Pădureni in Hunyader Komitat (Halle, Niemeyer, 1905), arată că autorul este înarmat cu toată pregătirea ştiinţifică necesară pentru executarea a unei asemenea anevoioase întreprinderi. Aşadar romina, care uneori publică pe socoteala ei lucruri de valoare nu-lă, a făcut foarte rău ca a respins (după ce mai întâi primise!) propunerea d-lui Popovici de a-i veni în ajutor cu o sumă oarecare de bani pentru tipărirea volumelor următoare.

Fără a fi urmat metoda d-lui Popovici, d. Candrea a reuşit să obţină rezultate cit se poate de interesante studiind dialectul din Țara Oaşului, regiune cuprinsă între Sîltmar şi Maramureş. Se dau mai întâi scurte notiţi privitoare la poziţia geografică, satul, tipul, portul, ăre, ocupaţiile ale locuitorilor. Urmează apoi studiul dialectului (particularităţi fonetice, şi morfologice) şi în fine textele respective. Volumul cuprinde trei planşe fotografice bine reuşite şi se termină cu un glosar şi o hartă a ținutului studiat.

Citeva observaţii diverse. „Trecerea regulată a lui I urmat de o consonană la $\frac{1}{2}$ devenit $\frac{2}{2}$ în graiul celor mai tineri” (pg. 14), este o dovadă decizivă în sprijinul aceleiaşi vocalizări a lui I!

în tipul *stella-steaă*.—Formele *audi-ăă=oa aud, văd-ăă=oa văd* (pg. 19) confirmă explicația d-lui A. Philippide (Principii 18), după care pronumele personal de acuzativ *o* provine din *ă* = *illa* supt influența unei labiale precedente în tact.—În optativul *da-ă-ar* sunetul *ă* nu este născut prin epenteză „pentru evitarea hiatusului” (pg. 16), căci, pentruca între două sunete să se nască un altul epentelic, este absolut necesar ca limba să-și schimbe poziția de articulare. Inșă, fiind după un *a* urmează un alt *a*, limba rămâne exact în aceeași poziție, așa încît ridicarea limbii spre cerul gurii (ridicare cerută de *u*) este absolut exclusă. Aceasta este și cauza pentru care *aa* se contrag totdeauna în *a* (*cal > *coal* — *ă* la imperfectele de conj. I *> -ăa, -ăă*). Nu rămâne deci decât să admitem, împreună cu d. A. Philippide (Principii 34), că *ă* provine din vocalizarea lui *v* (*ăar=var=vrăa* — **valăbat*). Epenteza lui *ă* s-ar putea admite în *fa-ă-or=vor fa(ce)*, dar și aici *ă* poate avea aceeași origină cași la optativ (*fa-ă-or=fa-vor=vor face*).

Broșura d-lui Cudrea este firește indispensabilă filologilor.

Leon Mrejeriu. *Gospodina și fula dela țară. Cum sînt și cum ar trebui să fie. Rostul școlii în lupta de ridicare a gospodăriei țărănești.* Cuvîntare rostită cu prilejul îndeplinirii a 25 ani dela înființarea externatului secundar de fete din Iași. Birlad, Lupașcu, 1907, o broșură de 40 pg., preț 40 bani.

O interesantă conferință prin care autorul atrage țirgoveștilor noștri atenția asupra multor lucruri dela țară. D. Mrejeriu arată mai întăiu cit de mult s-a schimbat viața la țară față de un trecut relativ destul de apropiat. Țăranul astăzi se-mbracă prost, cu lucruri pe care ou și le mai face el, se hrănește miserabil, vara mun-

cește de istov, învremene iarna trindăvește și se otrăvește cu rachiu; țărancă nu mai este ca altădată gospodăă, nu știe țese, nu știe crește copii; iar tinerimea nu mai are buna-cuviința și rușinea ce se cade față de oameni. Școala apoi este considerată ca o păcoste, fiindcă poporul nu-i înțelege rostul. Autorul dă interesante observații asupra hărniciei fetelor ca școlărițe și asupra influenței binefăcătoare a școlii asupra lor. Dacă această influență e relativ mică, cauza este că școala sătăească nu este potrivită nevoilor vremii. Autorul este de părere că „după cursurile teoretice trebuie 1—2 ani de gospodărie adevărată (curs complimentar obligator), unde absolvenții primari să deprindă, din practică, gospodăria cea bună potrivită sexului”. Absolvenții și absolventele școlilor sătăești cetesc puțin după terminarea școlii, puțin și de obicei lucruri de prost gust. Cu această ocazie autorul scrie următoarele rinduri vrednice de luat în samă: „pentru absolvenții școlilor sătăești trebuie cărți anume potrivite cu nevoile vieții și cu sufletul poporului. Pe lingă sfaturile despre viața și gospodărie, scrise ușor, sub formă de întimplări și istorisiri, trebuie presarate ziceri populare, cîntece, giuime, snoave, povești și legendă, toate morale și moralizatoare, în legătură cu diferite păcate și vrednicii. Acestea s înțelese și gustate, pentru că s izvorite din sufletul poporului și continuă lirul neamului, pe lingă că desfătează și atrag. Și poate ar d bine cu de acest soi de cărți să îngrijască însuș ministerul școlilor, publicînd concurs și dînd aprobare lucrărilor bune. Rein, marele pedagog german, îndeamnă pe părinți și creșcălori „să privească tot mai adînc în trecutul german și în germanism, să învețe a cunoaște tot mai deslușit și să îmbrățișeze tot mai călduros folklorul și arta populară”.

Broșura este scrisă cu multă iubire pentru săteni, cu mult bun simț, cu multă îndeminare stilistică, pe alocu-rea chiar frumos, căci d. Mrejeriu este unul din cei mai vrednici învățători din țara noastră.

G. P.

* * *

Emile Verhaeren. *La Guirlande des Dunes.* Marele poet belgian, cîntătorul tumultuos și vizionar al „orașelor tentaculare”, se arată în noul său volum de versuri, ca un patriot și sociolog iubitor al țărănimii.

Iată cum cîntă exodul țărănimii spre orașe și țări depărtate:

„Pourtant voyant la mer, toujours là
devant eux,
La mer où bondissaient les barques
des yeux

Dans la tempête et la houle rebelle,
Parfois l'un d'eux, l'aîné des gars,
Sans dire un mot, marche vers elle,
Et part..

„Chacun en parle et les parents se
taisent.

L'un dit: „Il est parti du côté de la
mort”,

D'autres le voient, sous de grands
cieux de braise,

Meuer sa vie aux Amériques d'or...
Tous le blâment et tous en rêvent..

Un jour on a reçu des lettres de lâ-
bas,

Et voici que déjà le frère en écoutant
le frère,

De l'autre bout des mers et de la terre
Crier vers lui,

A quitté, tout à coup, sans rien dire,
la nuit,

Pour s'en aller aussi chercher fortune,
Le pauvre champ volé, an par an, jour
par jour,

— Hélas avec quelle force et quel a-
mour—

Au sable avare et violent des dunes.—

*

Prof. Dr. Petrini Paul.—*Cum trebuie reorganizată Asistența sanitară a țărănimii.*—București 1907. În această broșură (34 pg. și anexe) d. Dr. P. P. dă publicității propunerile susținute de D-sa în calitate de membru al comisiunii parlamentare

pentru studiul reformelor în chestia agrară. D-sa spune „că prima chestiune de rezolvat, fără cea mai mică întârziere, este aceea a unei legiuiri echitabile pentru regularea în mod trainic a raporturilor dintre proprietar, arendaș și sătean, căreia trebuie să-i urmeze imediat o a doua legiuire, tot atît de importantă, prin care să se dea posibilitate țărănilor harnici de a-și procura și diusul din rodul economiilor sale—ca și orășanul cel avut și prevăzător—o palma de pămînt..” „Numai aceste două singure legiuiri însă nu vor fi deajuns pentru rezolvirea întregii chestiuni țărănești, a cărei complexitate reclamă și alte cite-va legi” care să corespundă la următoarele nevoi:

1) Reforme în administrația comunelor rurale;

2) O justiție cit mai lesnicioasă și mai expeditivă;

3) Introducerea învățămîntului primar combinat cu acela al unui meșteșug;

4) A se construi localuri de școală în toate satele și cătunele și a se completa numărul de învățători necesar pentru întreaga țară;

5) A se alcătui pentru seminarii un program de studii potrivit cu scopul acestora, spre a se asigura femeinic ridicarea demnității și a prestigiului preoților printre țărani;

6) În fine o radicală reformă a organizațiunii noastre sanitare, care să prevadă toate mijloacele necesare pentru o reală îmbunătățire a asistenței sanitare la sate.

De acest din urmă punct D-sa se ocupă în special. După ce face critica sumară a actualei organizații sanitare, care nu-i de nici un folos nici pentru țărănimie și nici pentru medicii cari s puși în imposibilitate să răspundă chemării lor, D-sa propune „stabilirea unui nou sistem de organizare a serviciului sanitar rural.”

„Punctele de căpetenie cari ar alcătui, așa zicînd, bazele acestui nou sistem de organizațiune a serviciului sanitar rural sînt următoarele :

1. Intreaga țară care are o întindere de 10.768.400 hectare sau 107.648 km. p., să se împartă în 320 ocoale sanitare, avînd adică în medie cîte 33.651 hectare sau 336 km. p.; iar la stabilirea întinderii efective a fiecărui ocol să se țină seamă și de densitatea populației.

2. În centrul fiecărui ocol să se înființeze cîte un spital care să aibă farmacie, pavilion de izolare pentru boale contagioase, baie, sală de consultații, cum și locuințe pentru personal, și care să fie dotat cu mobilierul și instrumentele necesare și cu un vehicul de transport.

3. Fiecare din cele 320 spitale de ocol să aibă—proporțional cu cifra populației din cuprinsul ocolului—un număr de 12—25 paturi, dintre cari o treime pentru femei și două treimi pentru bărbați.

4) Fiecare spital de ocol să aibă următorul personal :

- a) un doctor în medicină, director al spitalului și șef al ocolului sanitar;
- b) un farmacist în gradul de asistent;
- c) o moașă;
- d) doi sub-chirurghi, agenți sanitari;
- e) un bucatar;
- f) doi—trei servitori.

5) Cele 320 ocoale să fie grupate în 8 regiuni sanitare, cuprinzînd fiecare cîte 40 de ocoale. *

6) În fiecare din cele 8 regiuni să se înființeze, pe cît se va putea mai în centru, cîte un spital regional...

7) Fiecare din cele 8 spitale regionale să cuprindă un serviciu medical și altul chirurgical, ambele cu cîte 25 de paturi... „și să fie înzestrat cu un automobil.

8) Personalul fiecărui spital regional să fie compus din : a) un doctor în medicină, director al spitalului și

inspector al regiunii sanitare ; b) doi medici, sub-inspectorii ai regiunii sanitare ; c) doi medici, din cari unul specialist în boalele interne iar celălalt chirurg și moașă, însărcinați cu conducerea celor două servicii ale spitalului ; d) un medic bacteriologist ; e) un licențiat în farmacie, farmacist-șef ; f) doi sub-farmaciiști ; g) două moașe ; h) doi sub-chirurghi ; i) un întendent ; j) un copist ; k) un mecanic ; l) doi laboranți ; m) un autopsier ; n) un grădinar ; o) un bucatar ; p) șapte servitori.

9) În Capitala țării să se înființeze o „Farmacie centrală a Statului” pentru aprovizionarea cu medicamente și pansamente a tuturor farmaciilor dela spitalele de ocoale și dela cele regionale.

10) Personalul Farmaciei centrale a Statului să fie compus din : a) un farmacist-șef ; b) doi sub-farmaciiști ; c) patru asistenți în farmacie ; d) opt elevi în farmacie ; e) opt laboranți ; f) un contabil ; g) un ajutor-contabil ; h) un copist ; i) un întendent-magaziner ; j) un servitor.”

Spre a pune în evidența superioritatea acestei organizații, D. Dr. P. P. dă îndatoririle personalului spitalicesc : „Medicul în dutea sa calitate de director al spitalului și de șef al ocolului sanitar”, cauta bolnavii din spital, dă consultații gratuite și inspectează cel puțin odată pe săptămînă fiecare comună și cotună din ocolul său, „iară ori de cîte ori va fi chemat de vre-un bolnav va fi obligat a se duce să-i dea ajutorul său medical, primind pentru aceasta un oarecare onorariu, potrivit cu situațiunea materială a bolnavului și cu timpul în care va fi fost chemat.”

Cîte comuni și cotune vor fi cuprinse în ocolul sanitar, d. Dr. P. P. nu arată, și deci ie greu de stabilit dacă medicul director al spitalului și șef al ocolului sanitar, nu se va găsi în a.

ceiași situație ca și actualul medic de plasa. Acesta din urmă nu-și poate, în mare parte, împlini sarcina din cauza prea marelui întinderi teritoriale, iar cel al d-lui dr. P. P. din cauza prea marelui întinderi de atribuțiuni, cu tot ajutorul ce i l-ar putea da automobilul dela spitalul regional.

Pe urma d. dr. P. P. da atribuțiunile întregului personal enumerat mai sus, așa că nici mecanicul care trebuie să îngrijească de băi și de automobil și nici grădinarul an-s uități. Ni se pare însă că elementul principal a fost uitat: *țărănimoa*. În adevăr o asemenea reorganizare a serviciului nostru sanitar rural este adevărat că ar atrage după sine o parecare sporire a cheltuielilor. (*In cupul cui se sparg sporirile de cheltuieli bugetare în țara noastră, se știe*). De vom ținea seamă însă de serviciile reale ce le-ar aduce țărănimii un astfel de sistem. Și tocmai demonstrarea această, măcar teoretică, u'o găsim în broșura d-lui dr. P. P. Se știe că înbriemările rurale fusese teoreticește dovedite ca bune, iar în practică au dat rezultate oribile.

S'ar putea deci foarte bine ca sistemul d-lui dr. P. P. să dea rezultate practice foarte bune deși teoreticește ar fi cam greu de dovedit.

Dela pg. 29--34, autorul se ocupă cu partea financiară, arătând că actualmintе asistența sanitară ne costă 5.511,597 lei, iară după sistemul d-sale ne-ar costa 6,765,420 lei, avînd avantajul de-a avea 320 spitale deocol, 8 spitale regionale și o farmacie centrală.—În anexe nu găsim numărul actual de spitale, ceia ce-ar fi fost interesant.

Dr. N. Q.

N. Bănescu. *Viața lui Pericle*, traducere: Plutarc, București, 1907. Preț 1 leu.

În criza prin care trece astăzi ve-

chiul elasicism la noi, traducerea din mării scriitorii greci sînt binevenite. Sînt binevenite cu condiția însă ca traducătorii, dîndu-și sama de greutatea sarcinii, să cunoască cît mai adînc toate mijloacele de care dispune în realizarea frumosului atît limba din care traduce, cît și aceea în care traduce. Așa că cine citește opera lor, să simtă aceiași fiori ai artei pe care i-ar simți în fața originalului.

Aceasta însă totdeauna e o greutate cu neputință aproape de învins, și face ca bunele traduceri să fie tot așa de rari ca și originalele. În ce privește traducerea de față, observăm că d. B. nu pare a fi atît de familiarizat cu limba elină, încît să încerce a transpune în romînește pe scriitorii greci cu toată plasticitatea, grația simplă și necăutată a stilului lor. Lucrarea sa tradează că s'a folosit prea mult de dicționar și foarte rar reușește să redă stilul colorat, bogat în metafore al originalului. Așa următorul pasaj, ales la întimplare: *Κάλλει μὲν γὰρ ἑκαστον εὐθὺς ἦν τότε ἀρχαίου, ἀκμῆ δὲ μέλρι τὸν πρόσφατον ἔστι καὶ νεουργόν, οὕτως ἐπανθῆει καὶ νότης αἰετὶς ἀδικτον ὑπὸ τοῦ ἡρόνου διαθηροῦσα τὴν ὄψιν, ὡσπερ ἀεθάλεις πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγγίως καταμεγεμμένην τῶν ἔργων ἐχόντων*, îl traduce astfel: „Fiecare dintre insole, prin frumuseța sa, căpăta de îndulă ce se săvîrșea, un caracter de autlichitate, iar prin înfățișarea de tinerețe are până azi un caracter de lucru prospăal. Atît de mult strălucеște o nouitate care îi păstrează în totdeauna înfățișarea nealinsă de atacurile vremii, ca și cum aceste opere ar avea un suflet fεiα bătrîneță, răsplîndit în el ca o suflare veșnic înfloritoare.” (XIII. 34). Prin școlărește! Pasajul acesta eu l'aș fi tradus astfel: „Prin frumuseța lor aceste opere luau imediat un aer de majestate antică și totuși prin

frăgezimea liniilor astăzi chiar, abia par așite din mina artistului. Așa de mult aerul lor de strălucitoare tinerețe a îndepărtat dela dinsele loviturile vremii încât n'ar parea că port în ele o viață și un suflet ce nu știu ce'i moartea.* Căci nu cuvântul, ci spiritul textului trebuie redat.

Iuliușiu apoi neexactități, care schimbă sensul textului. Următoarea frază de pilda: "Ἐκώλυε δ' οὐδ' ἂν, οἶμαι, καὶ τὸν φυσικὸν ἐπιτογλάνειν καὶ τὸν μᾶναιν, τὸν μὲν τὴν αἰτίαν, τὸν δὲ τὸ τέλος καλῶς ἐκλαμβάνειν" o redă prin: „nimic nu împedeca cred ca și filosoful și ghicitorul să fi nimerit-o, unul pricepind bine cauza, celălalt efectul.“ (VI. 18). Pe cînd în realitate trebuie așa tradusă: „cred însă că se putea foarte bine să aibă amîndoi dreptate și filosoful și ghicitorul; unul să explice bine cauza, celălalt scopul.“ Căci aici e vorba de dualitate, iar infinitivul nu e nici odată categoric afirmativ, sau: Πάσαι γὰρ αὐτὸ, φησι, λόγοισι προάγει Περικλῆς, ἔργοισι δ' οὐδὲ κινεῖ, o traduce așa: „de mult, zice discipul, Pericle o îndeamnă prin vorbele sale, de fapt însă nimica nu mișcă.“ (XIII. 35). O traducere mai în spiritul limbii ar fi: „din gură zice el, Pericle îl tot sfîrșește de mult, numai treabă se nu prea vede“.

Alteori, urmărind prea servil textul grec, neocotește spiritul limbii noastre și ne da frase lungi și încurcate. Iată una: „comicii prinziind acest svon îl acoperiră de multe ocări pe acesta învinovățîndu-l și asupra soției lui Menip, prietenul și locotenentul său, și în privința creșterii păsărilor de către Pirilamp, curo, fiind prieten cu Pericle, era învinuit că dădea păuni femeilor cu care acesta avea legături...“ pag. 37).— Dar spiritul limbii îl neocotește și prin galicisme imposibile ce roesc pe fiecare pagină. De pilda: „Unia a mindria sa multă aroganța și

dispreț (I. 17.) sau „[Pericle] aruncă cu urdoare poporul în mari proecte de clădiri“ (32), ori: (Targelia) fiind frumoasă de chip... îi câștiga marelui rege [pe șefii politicii] 52.—etc, etc.

Dacă d. B. nu a putut să ne redea unii de loc partea artistică a lui Plutarh, a reușit cel puțin, cu excepții, să facă o traducere clară și pe unele locuri chiar plăcută. Un lucru foarte folositor, cred, ar fi fost mai multe note și mai ales citirea textului lui Tucidide pentru înfregirea portretului lui Pericle, cam șters așa cum reesă din textul tradus. Căci Plutarh n'a înțeles în totul pe marele om de stat.

M. J.

* * *

D. Draghicesco. *Le problème de la conscience.* Etude psychosociologique. F. Alcan. Paris. 907, Prix : 3 fr. 75.

În acest nou volum, cunoscutul sociolog tratează probleme generale de filosofie socială, ba chiar emite vederi metafizice asupra lumii, discutînd chestii dintre cele mai importante, dar și dintre cele mai grele de rezolvit. Partizan al punctului de vedere social în psihologie, autorul socoale conștiința ca rezultatul exclusiv al adaptării omului la mediul social, după cum corpul e acel al adaptării sale la mediul fizic. Cu și dreptul și moralitatea, conștiința e un produs al evoluției istorice și educația nu face decît să reia opera procesului istoric. Științele sociale, crede d. D., trebuie să se substituie în studiul spiritului și al conștiinței psihologiei tradiționale. Căci formele spiritului derivă din raporturi interindividuale organizate, din formele și structurile sociale. Morfologia socială e principiul legilor conștiinței. Psihologia, întrecit e bazată pe studiul omului în el însuși, n'a făcut și nu poate face progrese reale. Nici psihologia introspectivă, nici cea fiziologică n'au putut stabili în mod științific cele două legi

ale activității sintetice a conștiinței și a asociației ideilor. Obiecțiile pe care le adusese odinioară Comte împotriva caracterului științific al psihologiei sînt în parte juste. Sigur că metoda, care poate duce la legi psihologice raționale, e aceea care pornește nu de la studiul indivizilor în ei înșiși, ci dela acei al raporturilor sociale sau inter-individuale. Psihologia individuală e o știință lipsită de utilitate și de viitor, ea trebuie înlocuită printr-o psihologie socială. Dar și o sociologie obiectivă, care exclude din cercetările sale individul conștient, pentru a nu ținea samă decît de noțiunea de societate, e tot atît de sterilă în rezultatele ei. Dl. D. combate părerile lui Durckheim care exclude partea individuală și psihică a fenomenelor sociale și aplică în sociologie metoda obiectivă a științelor fizice. Partea psihică a fenomenelor sociale nu poate fi eliminată, omul cu ideile și activitatea sa nu poate fi identificat cu obiectele exterioare. Individul, produsul al vieții sociale, poate deveni la rîndul său agent activ și cauză eficientă a fenomenelor sociale. Ca și psihologia, sociologia trebuie să tindă a deveni o interpsihologie socială, înaintînd în direcția indicată de Tarde și de Baldwin. Raportul între social și psihic duce la contradicție și la confuzie chiar în opera unui Wundt, fiindcă psihologia și sociologia nu pot exista ca științe separate și independente una de alta. Ele nu se pot identifica decît pe terenul moralei, actele morale fiind în același timp individuale și generale, psihice și sociale.

De acordul cu sine și cu alții, din punct de vedere teoretic, atîrnă posibilitatea unei științe sociale și psihologice și de realizarea acestui acord, din punct de vedere practic, atîrnă înlăturarea suferințelor morale și psihice ale omenirii. Kant a încercat realizarea acestui acord din punct de vedere teo-

retic și a indicat ca mijloc al moralității jertfirea dorințelor personale în fața rațiunii. Comte, înlăturînd speculațiile metafizice, a căutat să creeze acordul spiritului omenesc cu el însuși, reluînd încercarea lui Kant. Din punct de vedere practic, două mișcări sociale au contribuit deasemenea la crearea acordului social și psihic: una e curentul marelui revoluții franceze, reluat de Napoleon, care a reușit pentru moment să ridice voința unui singur om ca principiu de legislație universală, și alta e mișcarea socială începută de Fourier și Saint Simon. Fondul mișcării democratice e tendința către regularitatea și spiritul legislator, care înfrînă egoismul capricios și anarhic. Ideia de egalitate e leit-motivul mișcării democratice și către ea tinde progresul științelor și al educației. Ideia de individualitate complexă și completă formată nu e în antipomie cu dînsa. Socializmul a încercat să rezolve, din punct de vedere practic, problema pusă de Kant. Scopul său, ca și acela al marelui egalizator, e universalizarea individului, crearea generalității, stabilirea coerenței psihice interioare prin aceea a raporturilor interindividuale. Dar dacă psihologia și sociologia vor coincide o dată în evoluția lor viitoare, astăzi legile sociologice nu se pot desigur identifica cu cele psihologice. Această diferență nu e inerentă ambelor discipline, ci e datorită faptului că n'am putut cunoaște până azi adevăratele legi ale lumii morale, ci numai simple lor aparențe. Pe cînd științele naturii sînt dominate de postulatul cauzalității mecanice, postulatul teleologic și ideea de valoare se impun în științele sociale și morale. Din cauza aceasta în domeniul lor nu se poate face, cum crede Levy Brühl și alții, o deosebire radicală între arta și știință. Legile sociale sînt profund deosebite de cele naturale și nu pot permite o preve-

dere riguroasă și sigură, ci cel mult un calcul al probabilităților. Pe cind legile naturale sînt verbe la indicativ, cele sociale sînt verbe la imperativ, sprijinite în totdeauna de sancțiuni precise. Legile sociale și morale comparate cu cele naturale pot fi cel mult numite veleități de legi și complexitatea ca și iregularitatea adeseu ireductibilă a fenomenelor sociale e o dovadă mai mult în sprijinul acestei teze. Acest nou mod de a înțelege științele sociale atrage după d. D. o schimbare în atitudinea investigatorului. Atitudinea obiectivă și contemplativă a savantului trebuie schimbată în aceste științe într-o atitudine activă și voluntară. Această atitudine voluntară, regulatoare și nivelatoare nu e poate aduce decît mișcarea democratică. Ea creiază regularitatea, și progresele acestei mișcări aduc pe acele ale științelor sociale, ștergînd diferența între legile psihologice și cele sociale. Cauza care face încă neexistente aceste legi, e în vîrstă prea fragedă a determinizmului social. Științele naturale ca și astronomia și chimia se ocupă cu un determinizim care numără milioane de ani. Regnul social nu numără decît cel mult douăzeci și cinci de mii de ani și trece, încă pentru multă vreme, printr'o perioadă de creație, de chaos și de anomalie. Din această cauză, viața socială nu s'a definit și nu s'a fixat încă în formele stabile și definitive, care sîngure îngăduie posibilitate unei științe, iar legile sociale și psihice nu pot fi încă decît veleități. Determinismul social nu va putea fi definitiv realizat decît prin progresul cunoștințelor, condiționat și el de integrarea și extinzia societăților. Dar fenomenele sociale nu vor putea deveni regulate decît într'o societate izolată și ferită de orice element perturbator străin. Integrarea tuturor societăților în una singură va aduce o societate univer-

sală izolată, care avînd cunoștința completă a naturii va ajunge la ordinea finală și regularitatea legată. Socializmul va realiza odată această integrare, care va face posibilă sociologia ca știință exactă și pozitivă. Până atunci, să nu călăm în zadar legi sociologice care nu există, printr'o metodă obiectivă și contemplativă. Atitudinea sociologului față de viața socială trebuie să fie activă și voluntară. Singura metodă sociologică eficientă și eficace e mișcarea democratică și socialistă. Ea e o știință etico-socială vie, căci legile sociale sînt create prin decretul sufragiului universal. Evoluția conștiinței e paralelă cu cea a societății și cil timp aceasta nu-i terminală, numeroase conflicte au loc între știință și conștiință. Dar postulatele conștiinței enunțate odinioară de Kant: libertatea voinții, nemurirea sufletului, existența lui Dumnezeu nu sînt, după autor, incompatibile cu științele pozitive, ba chiar progresul complet al acestora va aduce odată deplina lor confirmare.

Lucrarea d-lui D. conține într'un spațiu restrîns un mare număr de idei, fapt care-i mărește desigur importanța și mai cu samă interesul, dar constituie și un defect însemnat pentru ea. Căci dacă unele din ideile cuprinse în această lucrare sînt adevărate sau juste, altele sînt simple afirmații cu un caracter vag, uneori serioase sau paradoxale, aruncate în grabă, ne susținute în totdeauna prin argumente serioase și, ceaia ce e mai grav, lipsite adeseori de cea precizie științifică, caracteristică disciplinelor pozitive și atît de necesară mai cu samă în studiile sociale.

Ideile autorului în privința originii sociale a conștiinței ca și criticele pe care le îndreaptă împotriva sociologiei obiective a lui Durckheim și a moralei sociologice a lui Levy Brühl, idei inspirate în cea mai mare parte din

operele lui Tarde. Mi se par adevărate și juste. Desubiectivarea fenomenelor sociale încercată de aceștia e desigur o eroare care se poate asama cu antropomorfizarea arbitrară a fenomenelor fizice, conștiința fiind caracterul specific și ireductibil al fenomenelor sociale.

Interesante și desigur mai originale sînt părerile autorului în privința deosebirii dintre legile sociale și cele naturale și mai ales explicarea acestei deosebiri ca și a lipsei de regularitate a fenomenelor sociale prin apariția lor în viața în univers și prin marea lăcomie a determinismului social față de vîrsta înaintată a determinizmului fizic.

Nu în deajuns de convingătoare mi se par obiecțiile aduse de autor împotriva posibilității psihologiei ca știință independentă, și hazardate, vîgi, nelămurite, afirmațiile sale asupra socializmului ca metodă activă și voluntară a sociologiei. Deasemeni vederile d-ului D. asupra viitorului integrării tuturor societăților într-una singură, cu și optimismul său în privința unei concilierii posibile a științei cu aspirațiile conștiinței religioase mi se par afirmații subiective și premature, excursii îndrăznețe dar aventuroase în plină utopie.

O. B.

Tereza Stratiulescu. Educația fizică, intelectuală și morală și Istoricul Externatului Secundar de fete din Iași.

Un singur volum de 364 pagini. Partea I, de 189 pagini, documentează în deajuns laudabila intenție, a actualei Directoare a Externatului secundar de fete din Iași, de a comunica „mamelor și educatoarelor fetelor din școlile secundare”, sub forma de „Consfătuiri”, cunoștințele necesare pentru a putea deveni colaboratoare prețioase ale autoarei, în îndeplinirea se-

rioasei sarcini oficiale ce i s'a incredințat. Într-un stil, cînd prea popular, cînd prea... prețios și caustic, d-na Directoare expune grabit, cu oștiință fragmentare din locurile comune ale Igienii, Psihologiei, Pedagogiei... amestecate, pe lângă altele, cu admonestări ieritice împotriva oamenilor cari eventual ar putea fi în dezacord cu vederile d-sale. Tonul combativ, care face ca chiar discuția obiecțiilor ce se pot aduce la fixarea unui principiu general de educație, să ia fizionomia unei polemici militante, imprimă cărții un farmec deosebit, care, desigur nu e cel dorit de autoare.

O propunere: nu s-ar putea ca în altă ediție să nu se mai vorbească despre *organele spiritalului* (pg. 68) ori despre curioasa contribuție că *senzația ca fenomen intelectual curat, e obiectivă* (pag. 136)? Și, chiar cu riscul de a deveni prea pretențios, cer d-nei Directoare o mai blîndă atitudine față de Sîntaxa Română.

Partea II, de 175 pagini, e consacrată „Istoricului Externatului Secundar de fete din Iași”. O despotare conștiințioasă a vechilor arhive ale școlii, foarte prețioasă pentru acel care ar voi să facă istoricul școlilor secundare. De aceea autoarea nu se împacă cu actuala organizare a Externatelor de Fete, d-sa nu-și poate împune sacrificiul tăcerii la acest capitol, și propune: „Alt soi de „Iurcație”: carte de o parte, profesioni industriale de alta”. Asupra rolului social al acestui tip de școală, autoarea nutrește cele mai candido speranțe; numai prin această nouă organizare salvatoare: „Gospodina ori chilaria răminte prietenă și egală moralmente — poate superioară materialmente — cu cea mai savantă licențiată ori doctoră. Pînă nu vom ajunge la aceasta, nu vom fi pus temelie necesară industriei noastre naționale și nu vom fi sfîrșit cu așa numitul proletariat intelectual”.

Iată dar misterul neizbutirii strădăniunilor pentru a forma în țara noastră o adevărată industrie națională, lipsită de proletari intelectuali ! Dacă autoarea ne-ar fi arătat numai idealul fără să ne arăte și mijloacele de a-l atinge, ea ne-ar fi tulborat numai cu fiorul nepuinții, dar nu, ea ne dă și mijloacele : „Și mijloacele ?—Mijloacele trebuie să vie de undeva și au să vie. Cu toată restriștea prezentului, să nu pierdem nădejdea în viitor... Deciind există neam Românesc, inimile generoase n-au lipsit : pentru tot felul de instituții, și mai meritoase și mai puțin meritoase s-au găsit donatori generoși, și nu se vor găsi pentru școala de educație secundară generală dela Golia ? Ori nu cunosc eu inima Românească, ori se vor găsi mulți și puternici, și care și cu banul și cu cuvântul lor vor sprijini această școală, a cărei menire în viitor e să devie inima educației fetelor Române din Nord-Estul regiunii locuite de Români—aș zice a tuturor fetelor Române, dar Golia va fi pe atunci prea îngustă ca să le încapă pe toate... Astfel de viitor îi trebuie Externatului Secundar din incinta Goliei !“ Uitasem să spun că volumul are o singură ilus-

trație : turnul Goliei, pe copertă, și un motto : „La un sac de învățătură trebuie un car de minte“. Pentru producerea acestui volum, autoarea ne arată în „Bibliografie“ că a consultat o bogată literatură : 12 autori engleji cu 20 opere ; 12 autori germani, cu 13 opere ; 2 autori italieni, cu 4 opere ; și 5 autori, franceji cu 9 opere.

I. B.

I. L. Caragiale, 1907. Din Pri-măvară pînă în Toamnă. București 1907. Tipografia „Adevărul“, prețul 30 bani.

În ultimul moment primim această broșură de 32 pg., în 16°, o salină puternică și colorată a societății noastre întregi, pe care ne-o daruiește marele taciturn—cum îi place să fie acum lui Caragiale—in formă de note asupra cauzelor nenorocirilor noastre din acest an și a mijloacelor de îndreptare.

Relevăm ideea fundamentală a acestui studiu : îndreptarea rețelilor de care suferim, nu e cu putință fără chemarea la viață politică și culturală intensă a adâncilor mase populare, a adevăratului popor român.

Va mai urma ? Și citid ?

C. S.